

Azərbaycanın geniş yaradıcılıq fəaliyyəti ilə çox istedadlı rəssamlarından olan Hüseynqulu Əliyevin təsviri sənətin müxtəlif sahələrində yaratdığı yaradıcılıq nümunələri realistik janrın imkan verdiyi maksimum təsir gücü ilə hər zaman tamaşaçıların diqqətini cəlb etmişdir. Rəssamın rəngkarlıq tablolarında xalqın yaşantılarına həssaslıqla yanaşma ailə, məişət, sevgi mövzularına həsr edilmiş əsərlərində özünü parlaq şəkildə büruzə verməkdədir. Belə əsərlər sırasında Düşüncələr, Gözləri yolda, Yol üstündə, Cəllad və digər bu kimi əsərlərinin adlarını qürurla qeyd etmək olar. Sənətkarın əsərlərində obrazların daxili yaşantıları, hiss və həyəcanları vasitəsilə aşkara çıxan psixoloji bədii ifadə vasitələri birmənalı olaraq böyük ustalıqla həyata keçirilmişdir.

Tanınmış rəssam Hüseynqulu Əliyevin dəfələrlə öz əsərləri ilə Moskvada, Xarkovda, Tiflisdə keçirilən ümumittifaq və respublika sərgilərində iştirak edərək yüksək sənətkarlıqla həyata keçirilmiş yaradıcılıq nümunələri ilə sənətsevərlərin diqqətinə və məhəbbətinə layiq olmuşdur.

Hüseynqulu Əliyev koloritdən güclü emosional təsir vasitəsi kimi istifadə edərək əsərlərinin ekspressivliyini artıraraq, onun həyəcan dolu reallığını tamaşaçısına məharətlə çatdıran rəssamlardandır. Belə əsərlərdən olan Cəllad adlı tabloda al qırmızı qan rənginə boyanmış mühit daxilində quru ağacın budağından asılmış insan cəsədi sərt küləyin dalğaları altında çarpışan camaşırların fonunda verilib. Təsir gücünü torpağın üstündəki ağ ləkənin üzərində olan qana bulanmış ayaq izləri gücləndirir. Kompozisiyada ağ, qara və qırmızı rənglərin təzadlı keçidindən istifadə edən rəssam, gərgin emosionallıq əldə etməyə nail olmuşdur.

Əsər insan dramının olduqca ağır təsvir ifadəsini təqdim edən dərin mənalı kompozisiya quruluşu ilə diqqəti cəlb edir. Bütün fonun al qırmızı rəngi burada sadəcə bir insan faciəsini deyil, bütün cəmiyyətin insanlığa sığmayan ağrılarını aqressiv planda öz izləyicisinə təsviri izahını vermişdir. Cəsədin asıldığı ağac özünün çılpaq gövdəsi ilə tənhalığın, acıların ən ağır ifadəsinə xüsusi təsir bəxş edərək əsərdə yer almışdır. Rəssamın cəsədin asıldığı tək bir budağın təsvirində belə onun sərt şəkildə irəliyə uzanmış formasını sanki canlı həyata meydan oxuyan ölümün nakam taleyin qarşısındakı inadı kimi obrazlaşdırılmış forması ilə əsərdəki təsir gücünü dəyərləndirməyə imkan verir.

Tabloda tərənnüm edilmiş səhnənin daha ağır və tamaşaçısını düşünməyə məcbur edən tərəflərindən biri bir kənardan asqıdan camaşırların asılaraq bütün bu hadisələrin adı bir insan həyatının, sıradan insanların, cəmiyyətin əsasını təşkil edən sıradan insanların reallığı, adi günlərdən birində anıdan gələn faciənin onların arxasında taleləri izləməsi kimi ifadə edilməsidir (1, 108). Rəssam bu hissənin olduqca parlaq ağ çalarlarla verilməsi ilə qırmızı və qara ilə yaradılmış sərt keçidin ifadəsində hadisənin ağırlığını güclü tərənnümün bədii çəkisində izləyicisinə çatdırmağı bacarmışdır.

Naxçıvanlı rəssamların bir çoxunun müraciət etməyi özünə borc bildiyi Hüseyn Cavid mövzusunda və ədibin yaradıcılığının da parlaq səhifələrindən birini əks etdirir. Onun rəngkarlıq janrında yaratdığı Qanlı rejim illərində əsərində müəllif dahi dramaturqu əlində gözlüyünü tutmuş şəkildə, ayaq üstə dayanmış vəziyyətdə təsvir edir ki, bu da monumentallığı, bütövlüyü, şairin həyatda əyilməz və uzaqgörənliyini izah edir. Rəssam əsərdə böyük şairin daxili xarakterini özünəməxsus ustalıqla təsvir edib.

Milli romantik şeirin, mənzum faciənin banisinin dərin düşüncələrə dalmış real tərənnümünü rəssam ayaq üstə verməklə bu həssaslığı sadəcə sifət cizgilərində deyil, bütün bədən jestlərində, hətta köməkçi elementlərin, eləcə də mühit və obraz sintezinin məharətli əlaqələndirməsində belə böyük ustalıqla həyata keçirməyə nail olmuşdur. Bunun üçün H.Əliyev fonun bədii ifadəsində bir otaq mühitinin tərənnümü qara və boz çalarların öz arasında yaratdığı işıq və kölgələrin, təzadlı ani keçidlərin vasitəsilə əsərin məzmununa uyğun tərzdə həyata keçirməyi məqsədəuyğun hesab etmişdir. Sərt rəng keçidləri digər elementlərin daha tünd və parlaq rəngləri ilə izah edilir. Belə ki, tablounun sol aşağı hissəsində obrazın bir əlini dayadığı stul al qırmızı parçadan, taxtasının rəngi isə parlaq sarı rəngin ifadəsində verilərək diqqətin əsas olana və məzmunun daha aydın qavranılmasına cəlb edir. Stulun üzərində açıq kitab və əzilmiş vərəq vardır. Böyük yazarın gözündən eynəyini çıxararaq uzaqlara dalan qəmgin və narahat baxışlarında qanlı rejimin insanların həyatına gətirdiyi faciələri çəkinmədən qələmə almaqla bütün dünyaya səslənmək istəyən güclü xarakterin dayandığı öz təsdiqini tapır. Parlaq obraz ifadəsi daha tünd çalarlarla fonun daha açıq və işıqlı hissəsində tərənnüm edilərək rəssamın şəxsiyyətə olan sevgisini göstərir.

Ümumiyyətlə, Xalq rəssamının yaradıcılığını izlədikdə onun daha çox xalqın həyatı, onun yaşantıları, yaxın tariximizin adı insan talelərinə göstərdiyi təsirlərin özünəməxsus bədii ifadəsinə xüsusi əhəmiyyət verdiyinin şahidi olur. Qeyd olunanlara nümunə olaraq Gözləri yolda əsərini misal çəkmək olar (2, 12). Çoxfıqurlu kompozisiyada bir ailənin narahatlığı, hər bir obrazın bu narahatlığı fərqli emosiyalarla ifadə etməsinə baxmayaraq onları birləşdirən doğmalıqın çalarları xüsusi sənətkarlıqla həyata keçirilmişdir.

Ananın, masa üzərində oturmaş kiçik övladın, əlində çay gətirən qız övladın, açıq qapının

astanasında dayanmış ailə böyüyü olan babanın narahatlıqdan doğan sükutlarını rəssam olduqca böyük həssaslıqla tamaşaçısına dinlətməyi bacarmışdır. Bu sükutun arxasında dünyanı yıxa biləcək bir fəryad, üsyan dayanır. Sakitliyin daxilində gizlənmiş həmin fəryadın həssaslığını vermək üçün istedadlı rəssamın insan yaşantılarını psixoloji yanaşması ilə ifadə etmək tərzı diqqətəlayiqdir. Heç bir obraz bir-birinin üzünə baxmadan yolda qalmış gözləri ilə eyni istiqamətə zillənmiş nəzərlərin bədii tərənnümünü ifadə edirlər.

Rəssamın bu tipli əsərlərinin əsas səciyyəvi xüsusiyyəti onun mühiti bir fon olaraq daha solğun rənglərin ifadəsində, işıq və kölgə nüansının yaratdığı boz və qara keçidlərinin dərinlik effektini meydana gətirməsində verilməsi ilə izah edilir. Burada sənətkar obraz və detalların daha qabarıq verilməsi ilə əsas olanın önə çəkilməsinə, mövzunun daha aydın qavranılmasına çalışma cəhdi həmin əsərlərin yüksək bədii ifadəsini bir daha təsdiqləyir. Qeyd olunan əsərdə də həmin təsirlərin parlaq ifadələri ilə rastlaşırıq.

Belə əsərlərdən biri də Düşüncələr adlanır. Realistik janrda həyata keçirilmiş tabloda bir qadının dərin düşüncələrə dalmış qəmgin tərənnümü diqqəti cəlb edir. İlk baxışda sadə bir mənzil və sıradan olan bir ailənin tərənnümü ilə qarşılaşsaq da, əsərin təqdim etdiyi dərin məzmun dəyəri bütün element və detalların tərənnümündə diqqəti cəlb edir. Masanın ətrafında olan iki övlad və başı qara çadralı ananın iztirablı sifət cizgiləri onun dərddli dünyasından xəbər verir. Divardan asılmış ailə böyüyünün fotosu qarşısında baş verən səhnə tərtibatı bütün məzmunun əsas açıqlamasına yönəlmişdir.

Uşaqlardan böyük olanı üzünü şəkə tərəf tutaraq sanki həsrətlə ona doğru baxır. Digər övlad isə düşüncəli olan anaya böyük qayğıkeşliklə nəzərlərini zilləyərək öz kiçik uşaq dünyasının narahat aləmini ifadə edir. Ana baxışları ilə qeyri-müəyyən istiqamətə zillənmiş nəzərlərinin əslində daxili dünyasına qapılaraq dərin düşüncələrə qərq olduğunu göstərir (3, 260). Bu düşüncələrdə ağır itkinin əzabı, sarsıntıları dayanmaqdadır. Ana bu itkinin ona yüklədiyi həyatın ağırlığı altında əzilsə də öz mətanətini qoruyan qürurlu xarakterik tərənnümü ilə tamaşaçısında böyük hisslər yaradır.

Əsər məzmunun ifadəsinə uyğun olaraq daha solğun çalarlarda ifadə edilmişdir. Lakin işıq və kölgə nüansının yaratdığı effekt, eləcə də element və detalların uyğun tərənnümü dolğun kompozisiya quruluşunu təqdim edir öz tamaşaçısına. Ananın tablonun sağ hissəsində böyük bir hissəni əhatə etməsi əsas məqsəddən çıxış etsə də, sol hissədə verilmiş övladların təsviri, mərkəzdən divardan asılmış fotoya doğru açılan səhnə kompozisiyada bütün təsvir elementlərinin doğru mövqeyini təsdiqləmiş olur.

Hüseynqulu Əliyevin daxili hisslərin tərənnümünü həssaslıqla ifadə etdiyi əsərlərindən biri də Ayrılıq adlanır. Rəssam qeyd edilən bu əsərində ayrılıq səhnəsini deyil, ayrılığın gətirdiyi iztirablı yaşantıları ifadə edərək izləyicisinin marağına səbəb olmuşdur.

Əsərdə parlaq, işıqlı dünyaya açılan geniş pəncərə təsviri verilmişdir. Burada rəqs edən bəyaz və mavi ləkələr, uçuşan ağ qanadlı göyərçinlər bir-birinə qarışaraq xoşbəxtliyi, sevgini tərənnüm edir. Lakin bütün bunlar qapalı pəncərənin o biri tayında, əlçatmaz bir məkanda qalmışdır. Rəssam ön səhnədə xatirələri ilə baş-başa qalmış yalnız kişi obrazının tərənnümündə onun ayrılığın acıları ilə yaşayan dünyasının bədii ifadəsini böyük həssaslıqla yaratmışdır. Burada məkan-mühitin tərənnümündə daha tünd tonlara yer verən sənətkar qəmginliyin, təəssüfün, mənəvi ağırlıqların daha qabarıq ifadə olunmasında tutqun məkanın tünd çalarla ifadə olunmasını daha məqsəduyğun hesab etmişdir. Böyük pəncərənin parlaq açıq rəngləri ilə məkanın tünd boğuc çalarları arasında yaranmış təzad ayrılığın əzablı yaşantılarını xüsusi dərinliklə ifadə etməyə yönəlmiş təsvir vasitələri kimi dəyərləndirilir.

Kresloda əyləşərək ayaqlarını bir-birinin üzərinə aşırmış yaşlı kişinin ağaran saqqalı, tökülmüş saçları onun əzablı dünyasını daha ifadəli şəkildə meydana çıxardır (4, 10-11). Onun önündə xoşbəxtliyin rəngli fotosu, bir əlində isə qırmızı kiçik gəlincik vardır. Bütün bunların olduğu məkanda obraz digər tərəfə baxaraq qəlbindəki sevgi dolu günlərin anlarına dalmaqla ayrılığın acısını tamaşaçısına böyük həssaslıqla izah edir. Burada sanki bir təki-dünyalıq, həyatdan küsmə kimi hisslərin var olması sənətkarın insan psixologiyasına dərinədən bələd olan böyük təcrübəsini də təsdiqləyir.

Hüseynqulu Əliyevin məkan və insan sintezinin məharətli ifadəsində təqdim etdiyi dolğun kompozisiya quruluşuna malik əsərlərindən Yol üstündə tablosunu xüsusi qeyd etmək olar. Yaradıcılıq nümunəsi əlvan, parlaq rənglərin ifadəsində həll edilmişdir. Mavi göy üzündə axan topa buludların məkana bəxş etdiyi lirizm, ağacların, qızılı-narıncıya bürünmüş təbiətin qarışıqlığı arasında torpaq cığırla hərəkət edən atlının kiçik fiquru mənərənin möhtəşəmliyini qabarıq şəkildə önə çıxardır. Lakin atlının tərənnümü heç də bu möhtəşəmlikdə gizlənməmiş, əksinə olaraq əsərin məzmun açıqlamasında olan əhəmiyyətini təsdiq edəcək şəkildə özünü göstərir. Bunun üçün istedadlı rəssam onu tablonun sağ aşağı qismində həll edərək tamaşaçı nəzərini cəlb etməsinə imkan yaratmışdır.

Cığırın uzanan yolunu perspektivə doğru göstərməyən rəssam həmin yolun olduqca çətin olduğuna işarə etmişdir. Meşələrin, ağacların aralıqları ilə hərəkət edən atlının tərənnümündə rəssam onun sadə təsvir ifadəsini deyil, öz istəyi arxasınca getməyə hazır inadını da böyük ustalıqla həyata keçirərək dolğun

məzmun açıqlamasını vermişdir.

Rəssamın bütün əsərlərində insani yaşantıların dərin ifadəsi özünəməxsus şəkildə həllini taparaq hər zaman tamaşaçıların diqqətini cəlb etmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Veysəlli Ü. Hüseynqulu Əliyevin yaradıcılığında janr və üslub müxtəlifliyi. //Musiqi dünyası. 2011. №2/47. S.107-108.
2. Sadıxova S. Əlvən rənglər dünyası: Xalq rəssamı Hüseynqulu Əliyev təsviri sənətin müxtəlif sahələrində özünü ustad sənətkar kimi təsdiqləyib // Mədəniyyət. 2011. 25 may. S. 12.
3. Əhmədova, Fəridə. Xalq rəssamı Hüseynqulu Əliyevin rəngkarlıq əsərlərində janr müxtəlifliyi // AMEA-nın Naxçıvan bölməsinin xəbərləri: İctimai və humanitar elmlər seriyası. 2019. №3. S. 259-264.
4. Həbibbəyli İ. Professional rəssam və mahir heykəltəraş //525-ci qəzet. 2019. 9 fevral. S.10-

11

Художественное выражение человеческих переживаний на картинах Гусейнгулу Алиева.

Резюме: Гусейнгулу Алиев - один из ярких представителей современного азербайджанского изобразительного искусства. В художественном наследии Гусейнгулу Алиева много примеров произведений, созданных в разных жанрах изобразительного искусства, которые посвящены описанию человеческой жизни и человеческих чувств и переживаний. В статье исследуется художественное выражение человеческих переживаний в картинах художника. Автор основное внимание уделил на такие картины художника «Мысли», «Ожидание», «В дороге», «Палач» и изучил их с точки зрения художественного мастерства.

Ключевые слова: живопись, художественное выражение, композиция, тон, изображение.

An artistic expression of human experiences in the paintings of Huseyngulu Aliyev.

Summary: Huseyngulu Aliyev is one of the brightest representatives of contemporary Azerbaijani fine arts. In the artistic heritage of Huseyngulu Aliyev, there are many examples of works created in different genres of fine art, which are dedicated to the description of human life and human feelings and experiences. The article examines the artistic expression of human experiences in the artist's paintings. The author focused on such paintings by the artist "Thoughts", "Waiting", "On the Road", "Executioner" and studied them from the point of view of artistic skill.

Key words: painting, artistic expression, composition, tone, image.